

ДУХОВНОСТ БЪЛГАРСКА:

155 години

от УЧРЕДЯВАНЕТО

НА БЪЛГАРСКАТА

ЕКЗАРХИЯ

и 80 години

АВТОКЕФАЛИЯ

**ДУХОВНОСТ БЪЛГАРСКА:
155 ГОДИНИ ОТ УЧРЕДЯВАНЕТО
НА БЪЛГАРСКАТА ЕКЗАРХИЯ
И 80 ГОДИНИ АВТОКЕФАЛИЯ**

*Сборник с доклади от конференции, проведени в:
Истанбул, Турция – 1 ноември 2025 г.;
Тирана, Албания – 14 ноември 2025 г.;
Виена, Австрия – 9 декември 2025 г.*

Настоящият сборник е част от реализирането на научноизследователски проект „Духовност българска: 155 години от учредяването на Българската екзархия и 80 години автокефалия“, финансиран по Договор № НИП-2025-07 по Наредба за условията и реда за оценката, планирането, разпределението и разходването на средствата от държавния бюджет за финансиране на присъщата на държавните висши училища научна или художественотворческа дейност (обн. ДВ, бр. 73 от 16.09.2016 г., в сила от 01.01.2017 г.) на МОН.

The present volume is part of the implementation of the research project “Bulgarian Spiritual Heritage: 155 Years since the Establishment of the Bulgarian Exarchate and 80 Years of Autocephaly” funded under Contract No. NIP-2025-07 pursuant to the Ordinance on the Conditions and Procedure for the Evaluation, Planning, Allocation, and Expenditure of State Budget Funds for Financing the Research and Artistic Activities Inherent to State Higher Education Institutions (promulgated in the State Gazette, No. 73 of September 16, 2016, in force as of January 1, 2017) of the Ministry of Education and Science.

© проф. д-р Боряна Бужашка, проф. д-р Венцислав Велев, съставители, 2025
© проф. д.фил.н. Ваня Добрева, научен рецензент, 2025
© д-р Милена Тодоракова, научен редактор, 2025
© д-р Христо Христов, дизайн на корицата, 2025
© Академично издателство „За буквите – О писменехъ“
ISBN 978-619-185-791-3

**ДУХОВНОСТ БЪЛГАРСКА:
155 ГОДИНИ ОТ УЧРЕДЯВАНЕТО НА БЪЛГАРСКАТА
ЕКЗАРХИЯ И 80 ГОДИНИ АВТОКЕФАЛИЯ**

*Сборник с доклади от конференции, проведени в:
Истанбул, Турция – 1 ноември 2025 г.; Тирана, Албания – 14 ноември 2025 г.;
Виена, Австрия – 9 декември 2025 г.*

**BULGARIAN SPIRITUAL HERITAGE:
155 YEARS SINCE THE ESTABLISHMENT OF THE
BULGARIAN EXARCHATE AND 80 YEARS
OF AUTOCEPHALY**

*Proceedings from conferences held in:
Istanbul, Türkiye – November 1, 2025; Tirana, Albania – November 14, 2025;
Vienna, Austria – December 9, 2025.*

**Академично издателство „За буквите – О писменехъ“
София, 2025**

СЪДЪРЖАНИЕ

ОБРЪЩЕНИЯ И ПОЗДРАВИТЕЛНИ АДРЕСИ	8
--	---

ВЪВЕЖДАЩИ ДУМИ.....	15
---------------------	----

ЧАСТ I. БЪЛГАРСКАТА ЕКЗАРХИЯ: ИНСТИТУЦИОНАЛНО И ИСТОРИЧЕСКО РАЗВИТИЕ.....	18
--	-----------

Екзархията като българска национална институция <i>Боряна Бужашка</i>	<i>19</i>
---	-----------

Църковният въпрос, разгледан като национален от Петко Славейков във в. „Македония“ <i>Боян Аспарухов</i>	<i>28</i>
--	-----------

Реакцията на българското възрожденско общество срещу служението на гръцки език в българските църкви <i>Антоний Станимиров.....</i>	<i>41</i>
--	-----------

Уставът на Българската екзархия (1871–1945): нормативна основа и историческо развитие <i>Венцислав Велев.....</i>	<i>49</i>
---	-----------

Българската екзархия и нейното духовно влияние сред българите в Албания (XIX–XX век) <i>Арсини Колев</i>	<i>60</i>
--	-----------

Състоянието на екзархийското ведомство в Европейска Турция в навечерието на Балканската война (1912) <i>Станислава Стойчева.....</i>	<i>72</i>
--	-----------

Екзархийското заместничество (1913–1945): краят на една епоха <i>Ваня Стоянова.....</i>	<i>87</i>
---	-----------

Българското църковно представителство в Истанбул и въпросът за вдигане на схизмата <i>Боряна Бужашка, Ваня Добрева.....</i>	<i>100</i>
---	------------

ЧАСТ II. ЛИЧНОСТИ И ДУХОВНИ ЛИДЕРИ В ИСТОРИЯТА НА ЕКЗАРХИЯТА.....	119
--	------------

Учредяването на Българската екзархия – пресечна точка с делото на Паисий Хилендарски <i>Венцислав Велев.....</i>	<i>120</i>
--	------------

Екзарх Антим I като председател на Учредителното събрание в Търново през 1879 г. <i>Вера Бонева.....</i>	<i>132</i>
--	------------

Изборът на първия български Екзарх, отразен на страниците на възрожденския вестник „Право“	
<i>Диана Стоянова, Стелияна Йорданова</i>	142
Екзарх Йосиф I – духовен водач и дипломат	
<i>Арсини Колев</i>	149
Ролята на българската дипломатическа служба за утвърждаване на Българската екзархия	
<i>Пламен Теодосиев</i>	155
Екзарх Стефан – историческа личност, духовен лидер и общественик	
<i>Венцислав Велев</i>	169
Личността на патриарх Кирил в българската история: възприятия и обществено отражение	
<i>Антоний Станимиров</i>	180
Ролята на българското православие за формиране и съхраняване на държавността	
<i>Груди Ангелов, Стелияна Йорданова</i>	188
 ЧАСТ III. ВЪЗРОЖДЕНСКИ И НАЦИОНАЛНИ ДЕБАТИ ОКОЛО ЦЪРКОВНИЯ ВЪПРОС	 203
Културна идентичност и духовна устойчивост: православието в българското общество	
<i>Груди Ангелов</i>	204
Библиометричен анализ на православната колекция в Екзархийската библиотека	
<i>Светла Шапкалова</i>	212
„Бог и България“ (20-те – 50-те години на XX век) в историята на Българската православна църква	
<i>Жоржета Назърска</i>	225
Мястото и значението на Българската православна църква в българското общество в края на Студената война според френските дипломатически извори	
<i>Йордан Йорданов</i>	240
Аспекти в българо-турските културни и религиозни отношения в контекста на изграждане на българския институционален имидж в Република Турция	
<i>Мюмюн Тахиров</i>	247
Присъствието на Екзархията в българското изобразително изкуство	
<i>Христо Христов</i>	255

Екзархията като пазител на идентичности: модели на защита на информация и тяхното отражение в съвременната концепция за сигурност на данните	
<i>Даниела Павлова, Панайот Гиндев.....</i>	<i>269</i>
Когнитивен анализ на броя на пътуванията на българските граждани за посещението на обекти на Българската екзархия в Истанбул за прилагане на образователен туризъм	
<i>Румен Драганов.....</i>	<i>282</i>
Будителството в съвременния ден – памет и бъдеще	
<i>Венцислав Велев.....</i>	<i>291</i>
БЕЛЕЖКИ НА РЕЦЕНЗЕНТА	301

БУДИТЕЛСТВОТО В СЪВРЕМЕННИЯ ДЕН – ПАМЕТ И БЪДЕЩЕ

Венцислав Велев

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: Статията изследва будителството като историческо и съвременно явление, разглеждайки неговите корени в Българското възраждане и проявленията му в съвременния обществен и културен живот. Анализът проследява еволюцията на понятието „будител“ – от духовно-просветните дейци на XVIII–XIX век до модерните му измерения в условията на глобализация, дигитализация и културна динамика. Въз основа на исторически извори, научни трудове и съвременни наблюдения се аргументира тезата, че будителството е устойчива ценностна система, която формира духовната идентичност и културния капитал на българското общество. Статията поставя акцент върху необходимостта от съхраняване и адаптиране на будителския дух като част от културната политика и националната стратегия за развитие.

Ключови думи: будителство; национална идентичност; култура; просвета; духовност; съвременност; Българско възраждане

ВЪВЕДЕНИЕ

Будителите и самото разбиране за будителство заемат особено място в българската историческа памет и културна традиция. Те се възприемат като символ на духовно пробуждане и национално самоосъзнаване. Важно е да се има предвид, че будителството се свързва и с конкретен исторически контекст – епохата на чуждестранно владичество, когато българската идентичност е подложена на натиск, а стремежът към просвета и културна независимост придобива съдбовно значение. Носителите на будителския дух се превръщат в олицетворение на борбата за знание, образование и морални ценности.

През годините и до днес ролята на будителите продължава да бъде жизненоважна, макар формите на тяхното проявление и въздействие да се променят с времето. В съвременността „будител“ може да означава не само просветител или духовен водач, но и личност, която насърчава критично мислене, културна осъзнатост и гражданска активност, поставяйки интереса на нацията и държавността над личното благополучие. Всичко това показва, че темата за будителите и будителството остава винаги актуална. Макар и дълбоко свързано с българската история и идентичност, будителството има своето значение и днес – като символ на стремеж към развитие, просвещение и национално достойнство.

Настоящата статия има за цел да разгледа няколко основни въпроса: кои са били будителите в исторически аспект, кои са съвременните народни будители и имаме ли нужда от тях днес. За основа се приема общоприетото разбиране за значението на будителите в българската история, тяхното влияние върху образованието и културата, както и начините, по които техният дух и идеали могат да бъдат съхранени и предадени на новите поколения. Хипотезата на из-

следването е, че будителите и будителството като процес играят ключова роля в съхраняването на българската идентичност и културно наследство, което е от съществено значение за бъдещето на нацията.

МЕТОДОЛОГИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Изследването върху будителството се основава на историко-аналитичен и сравнителен подход, който позволява проследяване на явлениято както в неговата историческа динамика, така и в съвременните му проявления. Основната цел на методологичната рамка е да изясни по какъв начин идеята за будителството се трансформира от духовно-просветителско движение през Възраждането в ценностен модел, присъстващ и днес в общественото съзнание.

Методологическият инструментариум включва няколко взаимосвързани направления:

- исторически анализ, чрез който се реконструират основните етапи в развитието на будителството – от възрожденските му корени до институционализирането на Деня на народните будители през 1922 г.;

- съдържателен анализ на изворов материал – използвани са трудове на ключови възрожденски дейци (Паисий Хилендарски, Софроний Врачански, Неофит Рилски, Марин Дринов и др.), както и нормативни, публицистични и документални източници, отразяващи обществените нагласи към будителството в различни исторически периоди;

- сравнителен анализ, прилаган за изследване на трансформацията на будителската роля в различни епохи – от просветители и книжовници до съвременни културни дейци, учители, изследователи и обществени личности;

- културологичен и социологически прочит, насочен към разбирането на будителството като социален феномен и като морално-ценностна категория в днешното общество;

- интерпретативен подход, чрез който се анализират символиката и значението на Деня на народните будители като носител на историческа памет и национална идентичност.

В хода на проучването са използвани и методи на документален анализ и историографски обзор, които осигуряват възможност за проследяване на различните интерпретации на понятието „будител“ в научната и обществената мисъл. Изследването се основава на критичен прочит на публикувани изследвания, статии и съвременни коментари по темата, както и на съпоставяне между традиционните и новите проявления на будителството.

Методологията има за задача не само да очертае аналитичните рамки на изследването, но и да подчертае връзката между историческата памет и актуалните прояви на духовното лидерство, което формира моралния и културен капитал на нацията.

РЕЗУЛТАТИ

„Будител“ – история и етимология на думата

Названието „будител“ носи в себе си дълбок исторически и културен смисъл, свързан с процесите на пробуждане на националното съзнание и културната идентичност на българския народ. Етимологично думата „будител“ произлиза от глагола „будя“. По този начин можем да приемем, че „будители“ назоваваме тези хора, които са работили с цел събуждане на нацията след период на потисничество, невежество и духовен застой. Те са предавали знания, културни ценности и идеали, които спомогат за формирането на националната идентичност. В този смисъл будителите са личности, които чрез своите действия, слово и просвета възкресяват чувството за национална гордост и културно себеосъзнаване.

В исторически план движението на будителите в България възниква и започва да се използва по време на Българското възраждане (XVIII–XIX век) – период, когато българският народ е под османско владичество и неговата културна и национална идентичност са застрашени. Будителите изиграват ключова роля за съхранението на българската култура и формирането на националната идентичност в епоха, когато българите са лишени от политическа свобода. В основата на това движение са просветители, духовни водачи, писатели и книжовници, които с делата си разпространяват просвета и събуждат духа на българите. В този исторически контекст будителите са личности, които не само предлагат просвета и знания, но и работят за запазване на народните традиции, езика и религията. Те осъзнават, че за да се постигне политическа свобода, първо трябва да се събудят националното съзнание и дух. Именно този процес на „пробуждане“ прави думата „будител“ толкова символична и значима. Повечето от възрожденските дейци говорят за необходимост от „събуждане“ или „пробуждане“ на българския народ. Това е използвано и от Паисий Хилендарски, който в своята „История славяноболгарская“ издига призив за духовно и просветно събуждане на нацията. Необходимостта от „пробуждане“ и активна работа за неговото осъществяване е в основата и на вижданията на Г. С. Раковски. Той често говори за необходимостта българският народ да се „пробуди“ от дългия си „робски сън“, за което е нужно да работят всички българи (Rakovski 1860). Възприемането на тези виждания дава основание на Марин Дринов през 1871 г. в статия, озаглавена „Отец Паисий, неговото време, неговата история и учениците му“, публикувана в издаваното от Българското книжовно дружество „Периодическо списание“, да определи Паисий Хилендарски за родоначалник на будителско движение. Той е наречен „първия от тези будители“, вдъхновил следващите поколения да се стремят към културно и духовно пробуждане на нацията (Drinov 1871, pp. 3–26). По-нататък М. Дринов представя своето разбиране за значението на просветителите спрямо българското просвещение, които, както той подчертава, „събуждат“ националното съзнание. В следващите години в поредица от статии, излизащи на страниците на издаваните през този период български вестници („Любословие“, „Гайда“, „Български дневници“,

„Дунавски лебед“ и др.), терминът „будител“ продължава да се използва спрямо фигурата на Паисий Хилендарски, като вече към него са добавени Софроний Врачански, Неофит Рилски и др. – хора, за които е посочено, че носят мисията за разпространяване на знание и съзнателно се борят за възраждането на българската идентичност чрез книги, училища и личен пример. Те вдъхновяват обществото да търси своите корени, да се върне към националните традиции и да се противопостави на културното подчинение. По този начин определението за „будителство“, макар и още използвано във формите му „събуждане“ и „пробуждане“, бива насочено към хората, които чрез силата на знанието, културата и словото водят своите сънародници към по-добро бъдеще. Тяхната дейност се възприема както като процес на предаването на знания, така и като активна работа, целяща укрепването на колективната памет, за която се посочва, че е важен компонент от националната идентичност. Чрез своите дела тези будители не само защитават правото на българите да имат собствен език, култура и традиции, но и активно работят за тяхното развитие и популяризиране. Будителите осъзнават, че българската идентичност може да бъде защитена само чрез укрепване на културните ценности и просвета. Затова можем да разглеждаме будителите като „духовни строители“ на нацията.

От посоченото става ясно, че определенията за „будител“ и „будителство“ се свързва с концепцията за националното възраждане, която е ключова за формирането на съвременната българска културна идентичност. Те са в резултат и от навлизането на ново разбиране за мястото и ролята на обединения българския народ, за поддържането на духовна връзка между отделните български общности, за българската история, език и традиции. И именно в първите години след Освобождението през 1878 г., будителското движение се превръща в символ на българската свобода и суверенитет. Будителите се възприемат не само като личности, но и като културен идеал, който свързва българската нация с нейната история и традиции. Те се явяват връзката на миналото с бъдещето, търсейки баланс между традициите и модерността. В този контекст понятието „будител“ се разширява и включва всяка фигура, която допринася за развитието и запазването на българската идентичност и културно наследство. Това разбиране се поддържа и в следващите години и е в основата на мотивировката, която тогавашният министър на народното просвещение Стоян Омарчевски дава през 1922 г. при излагането на предложение да се учреди „ден, в който да се отдава почит към паметта на народните будители, към ония, които като самоотвержени воители водеха българския народ в миналото към просвета, към свобода, към култура...“ (Todorakova 2000/2001, pp. 93–100). На 13 декември 1922 г. по време на 26-ото заседание на XIX Обикновено народно събрание е утвърдено допълнение към Закона за празниците и неделната почивка, в което бива записано, че на 1 ноември ще се отбелязва „паметта на заслужилите българи“.¹ Празникът е утвърден с указ на цар Борис III, подписан на 3 февруари 1923 г., което превръща от същата година деня в общонароден и официален.²

Анализът на текста и последвалите събития показват, че решението, взето в

края на 1922 г., е базирано на следните предпоставки, които са изтъкнати пред обществеността:

Национално обединение след войните:

– След националните катастрофи от 1913 и 1919 г. (Междусъюзническата и Първата световна война) България е в криза – териториални загуби, икономически трудности, обществено отчаяние и политическа нестабилност.

– Народът се нуждае от символи на обединение, които да вдъхнат надежда и да насочат вниманието към духовното богатство и националната идентичност.

Съхранение на националната памет:

– Възрожденските дейци, като Паисий Хилендарски, Софроний Врачански, Георги Раковски и др., оставят ярка следа в борбата за национално съзнание, култура и независимост.

– Учредяването на ден за почит към тяхната дейност е начин да се подчертае значението на историята и традициите като основа за бъдещето.

Пробуждане на националното съзнание:

– В следвоенния период интелектуалците и просветителите виждат необходимостта от възраждане на духовните ценности, които обединяват народа.

– Празникът става символ на идеята, че просветата, културата и знанието са пътят към възстановяване и напредък.

Пример за младото поколение:

– Възрожденските дейци служат като пример за морална сила, жертвостовност и родолюбие. Денят на народните будители е начин да се напомни на младите поколения за тези качества и да се насърчи подражание на техния идеал.

Засилване на просветата и културата:

– През 20-те години на XX век България предприема редица реформи в областта на образованието и културата, водени от личности като Стоян Омарчевски. Учредяването на празника е част от тези усилия да се укрепи ролята на културните институции, като читалищата, библиотеките и училищата.

Така „будител“ постепенно се превръща от название на отделни личности в символ на цял един процес – събуждането на народното съзнание, изграждането на духовна и културна самостоятелност, която определя българската нация през вековете. Родено през Възраждането, това понятие не остава затворено в миналото. То продължава да живее и днес, макар и в променена форма, като морален и културен ориентир.

Значимост на будителите в днешни дни

Често се поставя въпросът „Какво е значението на будителите и има ли нови, съвременни личности, които продължават тяхното дело?“.

Св. о. Паисий Хилендарски, св. Софроний Врачански, Неофит Рилски, Васил Априлов, д-р Петър Берон, Васил Левски, Христо Ботев, Иван Вазов – много и най-различни имена. Всички те са олицетворение на възприетото понятие „будител“. През годините този списък се допълва с нови и нови имена. Будителите от Възраждането не са само исторически фигури, а символи на културно и

духовно събуждане, които продължават да вдъхновяват българския народ в годините и на последващи изпитания, свързани с войни, национални катастрофи, опити за възстановяване, развитие и напредък.

И тук идва нова поредица от въпроси – има ли будители като посочените днес? Кои са те? Какви са? Какво е „будителство“ в днешно време?

В отговор на тези въпроси видните историци и общественици Марко Семов, Георги Бакалов и Дойно Дойнов разработват специална концепция, която да обедини в едно смисъла, символиката и необходимостта от празник, в който да се отдаде нужната почит към будителите на нацията. Съобразно нея следва будителите да се възприемат като събирателен образ на личности, които стоят в основата на възприемането за работа за преуспяването на народа и утвърждаването на нацията. Те могат да се обособят в три категории:

1) Светци на българския род – св. св. Кирил и Методий, св. Климент Охридски, Черноризец Храбър, св. Йоан Рилски, св. Патриарх Евтимий Търновски, Григорий Цамблак и др.;

2) Будители на нацията – св. о. Паисий Хилендарски, св. Софроний Врачански, Неофит Рилски, д-р Петър Берон, Васил Априлов, Неофит Бозвели, Иларион Макариополски, Братя Миладинови, Георги С. Раковски, Любен Каравелов, Васил Левски, Христо Ботев, Баба Тонка Обретенова, екзарх Антим I и др.;

3) Творци и строители на нова България – екзарх Йосиф, Марин Дринов, Захари Стоянов, Иван Вазов, Константин Иречек, Алеко Константинов, проф. Иван Шишманов, проф. Васил Златарски и др. (Semov, Bakalov, Doynov 2002).

В днешния глобализиран свят, когато националната идентичност е подложена на натиск от международни културни влияния, споменът за будителите от миналото ни е пример за това как културата, езикът, себепознаването са спасявали нацията и е нужно да се опазват и развиват. И неслучайно будителите продължават да бъдат източник на вдъхновение за хора, които работят за запазването и популяризирането на българската култура и духовност. Съвременни будители може да се открият във всички сфери на обществения живот – образователните среди, културните институции, медиите, гражданските движения. Днешните будители са тези, които, подобно на своите предшественици, работят за запазването и популяризирането на българската култура, език и традиции, но използвайки модерни средства за комуникация. Учителите играят важна роля в съвременното общество, защото не само предават знания, но и възпитават в дух на национална гордост и културна идентичност. Въпреки предизвикателствата на дигитализацията и модернизацията те изпълняват своята мисия да обучават младото поколение на ценности и уважение към българските традиции. Съвременни писатели и журналисти, които насърчават критично мислене и защитават културни ценности, също може да бъдат разглеждани като будители. Посредством своите произведения те създават разкази, които съхраняват и развиват културната памет на нацията. Продължават традицията на просвета и културно съзнание, но с нови средства, които достигат до по-широка публика. Днешни будители можем да видим и в лицето на културните дейци – музи-

канти, актьори, певци, читалищни работници и др., които активно работят за съхраняването на българската културна идентичност. Театралните режисьори, писатели, художници и музиканти създават произведения, свързани с националната история и традиции, допринасят за поддържането на културната памет. Читалищните дейци поддържат жив духа на традиционните български ценности и ги предават на поколенията.

В съвременното ни има редица нови предизвикателства, между които можем да посочим: глобализацията в различните ѝ проявления, информационно насищане и ерозията на традиционните ценности. Всичко това кара съвременните будители да адаптират своя подход, като съчетаят традициите от миналото и изискванията на новото време. Все повече се използват новите медии и платформи за комуникация. В този контекст дигитализацията на културното наследство също се явява важен аспект от съвременната будителска мисия. Проекти като разкриване на дигитални библиотеки, курсове, включително онлайн, по българска литература, история и култура правят възможно разпространението на националните ценности сред глобалната аудитория.

Традициите са изключително важни и е нужно да почитаме всичко, сторено от предците ни. Нужно е да изучаваме техните способности за популяризиране на българския дух. Но днешният ден е пълен с предизвикателства. Макар за някои да е трудно да го възприемат и да проявяват силна доза скептицизъм, своеобразна форма на будителство може да намери определени проявления дори в средите на съвременните дигитални инфлуенсъри. В днешно време платформи като Facebook, YouTube, Instagram, Tik Tok се превръщат в място за общуване на вече не едно поколение. Това обстоятелство не може да бъде подминато. Ето защо тези платформи може да се използват като инструмент с цел разпространяване на знания и културни ценности. Свидетели сме на създадени образователни видеа и статии, свързани с българската история, литература и култура, които са позиционирани по нов начин, посредством използването на иновативни и достъпни формати.

Будителите днес не само предават знания и опазват културата, но също така се адаптират към предизвикателствата на съвременния свят. Те насърчават критично мислене и културно самосъзнание в глобализиран контекст, където запазването на националната идентичност става все по-трудна задача.

Преносът на идеите на будителите в днешно време е свързан с необходимостта от запазване на културната идентичност в условия на глобализация. В съвременния свят, когато информационните технологии и масовата култура често доминират, личностите, които насърчават културна осъзнатост и гражданска ангажираност, следва да се съхраняват и да са под специална протекция от страна на държавата. Тяхната мисия е свързана с това да се използват традиционните ценности, за да се създаде нова визия за бъдещето, която не само да запази уникалността на българската култура, но и да я популяризира в света на глобализацията.

Нужно е да се разбере, че в съвременната епоха будителите са необходими.

Те са проводници на нуждата от връщане към корените, но също така и от модернизация на тези ценности в контекста на новите реалности.

ИЗВОДИ

В днешния ден символиката на Деня на народните будители е свързана с:

- **Духовна свобода:** Празникът е свързан не само с историческата борба за политическа независимост, но и с осъзнаването, че духовната свобода и знанието са ключови за всяка нация.

- **Почит към личностите:** Народните будители са хора, които са отдали живота си, за да дадат на народа образование, култура и вяра в бъдещето.

- **Връзка между минало, настояще и бъдеще:** Чрез празника обществото признава, че историята на един народ е основа за неговото развитие.

В контекста на посоченото ролята на празника днес може да се приеме като израз на:

- **Културна идентичност:** Денят на будителите остава повод за размисъл върху това кои са съвременните будители и какви са предизвикателствата пред тях.

- **Образование и патриотизъм:** Празникът насърчава осъзнаване на ролята на културата и образованието като основа за устойчиво общество.

Денят на народните будители подчертава, че дори в най-трудните времена народът може да намери сили в своята история, култура и духовност, за да продължи напред. Будителите от миналото са вдъхновение за съвременните лидери, които носят техния факел в модерния контекст на технологични иновации и социални промени. Призивът за осъзнато съхранение на културата и историята, който те ни оставят, остава актуален и днес – и ще бъде ключов за бъдещите поколения.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Названието „будител“ носи в себе си едновременно исторически и символичен смисъл, който продължава да бъде актуален и днес. Будителите са пазители на културната памет и носители на националната идентичност, които се стремят да запазят, развият и предадат българските традиции и език на следващите поколения. Будителите на България не са само историческите личности, които са носители на вечни ценности. Будители са и съвременни хора, които продължават да вдъхновяват и да отстояват националните идеали. Всяко поколение носи отговорността да поддържа и развива културната идентичност на нацията, като същевременно се адаптира към новите реалности и предизвикателства на глобалния свят. Делото на будителите трябва да бъде не само съхранено, но и активно пренасяно в бъдещето чрез нови форми на културно съзнание и социална отговорност.

Будителството не е само памет за отминали времена; то е призив и отговорност, актуална и днес. В свят, където знанието, ценностите и духовността често се губят в забързаното ежедневие, съвременните будители – учители, културни

дейци, мислители и всеки, който събужда съзнанието на другите – са по-нужни от всякога. Тяхното дело и днес поддържа жив духа на свободата, образованието и националната идентичност. Вдъхновени от примера на миналото, ние можем да чертаем пътя към бъдеще, в което знанието, добродетелите и паметта за традициите не просто оцеляват, а се развиват и обогатяват. Така будителството остава непреходно – като основа и насока за всички, които искат да градят не само нация с памет, но и общество със стремеж към по-добро бъдеще.

В заключение, ето как бихме отговорили на трите въпроса, поставени в началото:

Кои са били будителите в историята? Будителите в историята са тези, които със своето слово, знания и дела са събудили българското национално съзнание и стремежа към свобода и образование. Те оставят неизличима следа, вдъхновявайки поколения за културен и духовен подем.

Кои са съвременните народни будители? Съвременните будители са учителите, писателите, обществените личности и всички, които чрез примера и делата си пробуждат съзнанието за родното, културното и духовното. Те вдъхват увереност на обществото и насочват към отговорност, обединение и уважение към българската идентичност.

Имаме ли нужда от будители и днес? В свят на глобализация и технологични промени нуждата от будители е дори по-голяма. Те са тези, които напомнят за корените, традициите и моралните ценности и са необходими за изграждане на общество със силна национална памет и визия за бъдещето.

БЕЛЕЖКИ

¹ Стенографски дневник на XIX Обикновено народно събрание. 26 заседание от 13 декември 1922 г. Достъпно на: <https://www.parliament.bg/bg/plenaryst/ns/55/ID/6723>.

² През 1945 г. Денят на будителите е отменен. През 1992 г. той е възобновен със специално допълнение към Закона за допълнение на Кодекса на труда, приет от 36. Народно събрание.

ЛИТЕРАТУРА

ДРИНОВ, М., 1871. Отецъ Паисий: Неговото време, неговата история и ученицитъ му. *Периодическо списание на Българското книжовно дружество*. Год. 1, кн. 4, 3–26. Достъпно на: <https://digilib.nalis.bg/xmlui/handle/nls/29378>.

РАКОВСКИ, Г. С. *Глас едного българина*. Достъпно на: <http://digilib.nationallibrary.bg:8082/show-sk?id=462>.

СЕМОВ, М.; БАКАЛОВ, Г.; ДОЙНОВ, Д., 2002. *Будители народни*. Пловдив. ISBN 954-516-393-3.

ТОДОРАКОВА, М., 2000/2001. Денят на народните будители. *Известия на Държавните архиви*, кн. 79, 93–100.

REFERENCES

- DRINOV, M., 1871. Otetsa Paisiy: Negovoto vreme, negovata istoria i uchenitsitŭ mu. *Periodichesko spisanie na Balgarskoto knizhovno druzhestvo*. God. 1, kn. 4, 3–26. Dostapno na: <https://digilib.nalis.bg/xmlui/handle/nls/29378>.
- RAKOVSKI, G. S. *Glasednogo balgarina*. Dostapno na: <http://digilib.nationallibrary.bg:8082/show-sk?id=462>.
- SEMOV, M.; BAKALOV, G.; DOYNOV, D., 2002. *Buditeli narodni*. Plovdiv. ISBN 954-516-393-3.
- TODORAKOVA, M., 2000/2001. Denyat na narodnite buditeli. *Izvestia na Darzhavnite arhivi*, kn. 79, 93–100.

Prof. Ventzislav VeleV, PhD

ORCID: 0000-0003-0666-7407

WoS: AGQ-1713-2022

University of Library Studies and Information Technologies

Sofia, Bulgaria

E-mail: v.velev@unibit.bg

